

EIN LEBEN FÜR ALT-ÖSTERREICH

(Karl Ueberreuter Verlag, Wien, 1988. 383 o.)

A szépirodalomkedvelő magyar olvasó elképzeléseit az 1848–1849 utáni évtizedek osztrák katonatisztjeiről a százforguló prózája alakította, formálta. Elszegényedett, de gögös arisztokraták, köztökös párhajhósok, kávéházi krakélek, kisvárosi szoknyavadások, nem ritkán teli elvakult német nacionalizmussal. S bizonyára még sorolni lehetne az írói jellemzéseket. Mindezzel a kortársi leírással szemben kevés az olyan, a szélesebb olvasókör számára hozzáférhető információ, ami a személyes emlékek, önéletrások tükrében tárja elénk e jelentős társadalmi réteg gondolkodását, belső elmentmondásait, problémáit. Bizonyára nem kis szerepe van ebben annak, hogy a tisztikar tagjai — különösen a beosztott tisztok — szívesebben forgatták a kardot, mint a tollat és ritkán jutottak el emlékeik papírra vetéséig.

A kevés kivétel közé tartozott e tekintetben Ernst Wurmbbrand-Stuppach gróf (1838–1917), aki szemmel láthatóan otthon volt mind az írás, mind a vivás tudományában. Wurmbbrand személye azonban más miatt is érdekesebb számunkra több ezer hasonló tiszttársánál. A Bécsújhely mellett birtokos grófi család elsőszülöttei udvari tisztsegeket viseltek, birtokaikon gazdálkodtak, a többi fiú a katonai pályát választotta, a lányok igyekeztek jól férjhez menni. Katonatiszt volt Ernst Wurmbbrand édesapja is, akit a szolgálat sodort a marosvásárhelyi helyőrségbe. Itt vette feleségül Teleki Ferenc gróf leányát, Rózát és a sáromberki Teleki kastélyban született a memoáríró maga is. Első gyermekkori emlékei így kötődtek Erdélyhez, majd Magyarországhoz. 1848/1849 forradalmi hónapjait Sáromberken, Kolozsváron, a Miskolc melletti zsolcai Vay-kastélyban, s végül Pesten élte át. Tízéves kora ellenére meglepően sok friss és életszerű emlékekkel. Tény azonban, hogy sem a rokoni szálak (melyeket 1869-ben Vrabély Stefániával, Vrabély pozsonyi postaiagazgató leányával, kötött házassága tovább erősített), sem a

gyermekkori benyomások, sem a magyarországi városokban eltöltött szolgálati éveit nem hozták őt közelebb a magyarsághoz. Ez különösen akkor szembeötlő, ha azokat a sorokat olvasuk könyvében, ahol anyja második férjéhez, a porosz Solms-Baruth grófhoz s annak családjához való érzelmi kötődéséről számol be.

Történeti értékét tekintve két témakör emelhető ki a napi események párbeszédekkel tűzdelt leírásába bonyolódó munkából. Az egyik a császári hadsereg tisztikarának életmódjára, belső szolgálati viszonyaira, a másik a feszültségekkel teli 1850-es években az itáliai Habsburg tartományokban eltöltött szolgálatra való emlékezés.

Wurmbbrand meglehetősen hányatott katonai karriert futott be. A bécsújhelyi akadémiáról, ahol 1849 őszén kezdte tanulmányait, néhány év után több társával együtt eltávolították, mert nyíltan szembeszálltak az embertelen bánásmóddal. Ekkor kadétként a 39. Dom Miguel gyalogezrednél folytatta pályáját Innsbruckban. Noha a szolgálat ellátásában példamutató fegyelmettséggel teljesítette feladatait, arisztokrata fensőbbsege gyakorta sodorta konfliktusba előjáróival és a polgári lakossággal. Miközben bőszégesen ír ezekről a személyes ügyekről, bepillantást nyerhetünk a társasági élet, a tisztikaron belül a kasztosodás, a kicsinyes bosszúállások világába. Ezek következménye is volt, hogy személyi lapján mind több fegyelmi büntetés sorakozott, melyeket a kiterjedt előkelő rokoni kapcsolatok, az ismeretségi kör sem tudtak mindig ellensúlyozni. A 39. gyalogezredtől a 2. utászászlóaljhoz, majd a 62. gyalogezredhez került, s egyik nagybátyja segítségével végül a 32. „Estei Ferenc Ferdinánd főherceg” gyalogezrednél nevezték ki hadnagynak 1858-ban.

A 32. és 62. ezredek Itáliában állomásoztak, így 1856-tól szolgálata itt folytatódott. Eppen akkor, amikor az olasz függetlenségi törekvések felerő-

södtek. Megvetéssel vegyes értetlenség-gel szemlélte az olaszok mozgalmát és „értékelésre” méltónak csupán az olasz nők érzelmeit találta. Saját átélésében beszámol az osztrák-olasz-francia háborúról, a magentai ütközetről, a solferinói csatáról. Magentánál magyar legénysége élén személyes bátorságáról tett bizonyosságot s ezért kitüntetést és előléptetést kapott. Az ütközet után azonban alig egy esztendővel egy olasz polgár életveszélyes bántalmazása miatt a hadbíróóság megfosztotta rangjától és fogságra ítélte. A mélypontról ismét a rokonság, nagybátyja segítsége emelte fel. 1862-ben hadnagyként került a lovassághoz, ahova egyébként régóta vágyakozott. A VIII. „Károly porosz herceg” vértesezrednél Cegléden töltött el három esztendőt. Röviddel az osztrák-porosz háború előtt lépett elő főhadnaggyá, s már ekként vezényelte katonáit a königgrätzi ütközetben, ahol egy összecsapásban hétszer megsebesült, és sebesülten fogságba esett. Sebei közül három igen súlyos volt, így gyógyulása hosszú időt vett igénybe. Szolgálatba való visszaérését követően Győrben, Pápán és Nezsiderben állomásozott, majd házassági szándéka miatt,

mint invalidus, kérte nyugdíjazását. 31 évesen vált meg a hadseregtől és kezdte előlről — nem kis nehézségek közepe — életét. Többszöri próbálkozás után, miközben anyagiilag tönkrement, tisztviselő lett az osztrák földművelésügyi minisztériumban, majd az alsó-ausztriai helytartóságnál. Az önéletírás lényegében házasságával és polgári elhelyezkedésének leírásával ér véget.

A kötethez csatolt életrajzi adatokból tudjuk, hogy 1882-ben kapitányként reaktiválták a testőrségnél, s 1906-ig tartó szolgálata alatt az őrnagyi, illetve testőrőrmesteri rangig emelkedett. Kora ellenére 1915-ben ismét uralkodója rendelkezésére bocsátotta magát és szolgálatot vállalt az 5. hadsereg törzsénél. 1917 áprilisában súlyos betegen, ezredesi rangban, a Lipót rend lovagkeresztjének tulajdonosaként hunyt el Bécsben.

A Karl Ueberreuter kiadónál, „Az idők tanúi” sorozatban megjelent kötetet *Lorenz Mikoletzky* az Osztrák Állami Levéltár főmunkatársa gondozta s látta el a történeti háttér-eseményeket felvázoló bevezetővel.

Gecsenyi Lajos

MÁTRAY GÁBOR

TÖREDÉK JEGYZEMÉNYEK MAGYARORSZÁG TÖRTÉNETÉBŐL 1848/49-BEN

**Összeállította, a szöveget gondozta, a bevezető tanulmányt
és a jegyzeteket írta Fülep Katalin**

(Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1989. 392 o.)

1848—49 története igen gazdag emlékiratokban és különböző színvonalú feldolgozásokban. Jóval kevesebb azonban az okmánykiadás, bár az utóbbi években ezen a területen is jelentősen javult a helyzet. A korszakkal foglalkozó történész talán még ennél is jobban sajnálja a kortársi naplók hiányát. Az események szereplői közül viszonylag kevesen vezettek naplót, s e naplók „fennmaradási aránya” nem a legjobb.

A politikusok viszonylag kis, a katonák meglehetősen nagy számban hagytak hátra naplót, ez utóbbiak többsége azonban mindmáig kiadatlan. A naplónak marad még egy harmadik csoportja, ez a polgárnaplóké. Némi egyszerűsítéssel azt mondhatnánk, hogy az első két csoport tagjai formálták az eseményeket, ez utóbbi csoport tagjai pedig csak elszenvetdék azokat. Ezeknek a polgárnaplónak azonban az első két